

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЛІТИКИ І МОРАЛІ

Красуля А.С., студ. гр. ГМ-51

Проблеми співвідношення політики і моралі є однією з центральних проблем політології. Між ними існує як єдність, так і відмінність. Мораль визначає норми і принципи поведінки соціальних суб'єктів, які спрямовані на забезпечення цілісності суспільства. На відміну від моралі, політика хоч і спрямована на забезпечення цілісності суспільства, але вона, "забезпечує її дещо інакше- на основі відносної самостійності і активності соціальних суб'єктів, як елементів суспільної структури".

Політика пов'язана з реалізацією основних інтересів суб'єктів, з проблемою власності та влади. У ній домінують прагматичні моменти: доцільність, ефективність, вигода. Оскільки політика опирається на закони, то вона прагне до інституціоналізації, до закріплення влади з допомогою державних інститутів. Мораль також пов'язана із реалізацією інтересів суб'єктів, але її мета- узгодження їх інтересів на основі не інституційних норм і принципів, які існують у свідомості людей. Моральне регулювання здійснюється у діапазоні моральних цінностей добра, справедливості, людської гідності, честі, совісті та ін.

Мораль покликана забезпечити нормальне функціонування суспільства в глобальних масштабах і на тривалий час. Тому принципи моралі відображають фундаментальні закони функціонування та розвитку суспільства, його загальнолюдські інтереси та принципи. На відміну від моралі, політика пов'язана із конкретнішим і менш тривалим у цьому розвитку; вона може відображати не тільки інтереси всього суспільства, але й інтереси певних груп і соціальних суб'єктів. Саме тому чимало дослідників роблять висновок про те, що політика повинна бути підпорядкована моралі і виходити з неї.

У поглядах на взаємозв'язок політики і моралі можливі дві позиції:

- 1) "моралізація влади", згідно із якою політика повинна здійснюватися у відповідності з мораллю та правом;
- 2) чітке розмежування питань влади і питань моралі; визнання того, що політика є до певної міри "брудною справою".

Ці дві позиції з проблеми співвідношення влади і моралі О.Пустовалова умовно називає “моралізмом” та “реалізмом”. Головне заперечення проти “моралізму” полягає у його недостатньому реалізмі. Ш.Л. Монтеск’є писав, що непотрібно безпосередньо займатися політикою, щоб переконатися у тому, як сильно її звичай протирічать моралі та розумові. Слабкістю ж “реалізму” є його відвертий цинізм.

Визначенням місця моралі у політиці займається політична етика. Вона включає моральні аспекти політичних рішень, типи, способи і форми їх реалізації. Політична етика займається такими нормами політики, як конституція, критерії легітимного управління, проблеми справедливості у відносинах на міжнародній арені та ін. До професійної етики у вузькому розумінні цього слова відноситься етика парламентської поведінки, електоральна етика. Політична етика стоїть на принциповій позиції моралізму, але й вона повинна бути реалістичною у тому сенсі, у якому вона представляє фактичну мотивацію і структурні передумови політичної діяльності.

Проблема взаємодії політики і моралі виникає у період занепаду феодалізму та народження буржуазного ладу. У середньовічній свідомості політика і мораль були єдиними. Вперше політику від моралі відокремив Н. Макіавеллі. У XIX ст. сформувався громадянська вимога поставити політику у залежність від моралі.

В історії філософської та політичної думки є два основні підходи до вирішення питання про взаємозв’язок політики та моралі.

1. Представники “арістотелівського” напрямку (Арістотель, І.Кант, Е.Фромм, Дж.Хакслі) вважають, що політика повинна бути моральною, політика і мораль є нероздільними. У трактаті “Політика” Арістотель наголошує, що політика повинна виконувати морально-виховну функцію, а її метою має бути досягнення всезагального блага. Керувати людьми можуть лише ті, хто має чіткі уявлення про добро, совість, чесність, гідність людини. Таких моральних людей небагато, а тому управляти державою можуть лише вибрані люди, котрі вирізняються у суспільстві розумом, силою волі, моральними якостями. Індивід, який не відповідає цим критеріям, на думку Арістотеля, не має права займатися політикою.

І.Кант абсолютизував мораль. На його думку, людина є суб’єктом моральної свідомості, а мораль- підвалина суспільного

договору, на ґрунті якого виникає держава. Без моралі, як твердить філософ, політика не може бути реалізована.

Сьогодні теза про діалектичну єдність політики та моралі є панівною у політичній теорії та практиці усіх цивілізованих держав. Внутрішня та міжнародна політика дедалі більше співвідносяться з категоріями моралі, взаємодовіри, чесності, добра, гуманізму, солідарності.

2. Представники “макіавелістського” напрямку (Н. Макіавеллі, Г. Гегель, Ф. Ніцше, Л. Гумплович) виключають мораль із політики. Цей підхід зародився ще у IV-III ст. до н.е. у Китаї. Його головний ідеолог Шан Ян стверджував, що мета державної політики-укріплення одноособової влади володаря й здійснення завойовницьких походів, а народ виступає лише засобом досягнення цієї мети. Прихильниками цієї концепції іменувалися легістами (законниками), хоча їхні погляди не співвідносяться з ідеєю моралі та права в політиці. В цілому уся концепція управління, пропонована Шан Яном, пронизана ворожістю до людей, вкрай низькою оцінкою їх якостей й упевненістю, що лише шляхом насильницьких заходів можна підпорядкувати громадян бажаному порядку. Під “порядком” розуміють цілковиту безініціативність підданих, яка дозволяла деспотичній владі маніпулювати ними. Легісти є одними із прикладів прояву цинізму у політиці.

Н. Макіавеллі у праці “Володар” зробив висновок про те, що правителі у своїй практичній діяльності керуються не нормами діяльності, а міркуваннями політичної доцільності. Опорою законів та державної влади у Макіавеллі постає армія, збройні сили, а не право чи справедливість. Правитель, “якщо він хоче зберегти владу, повинен навчитися відступати від добра”. “Заради збереження держави” правитель може піти проти свого ж слова. Для того, щоб піддані діяли відповідно до волі володаря, вони повинні жити в страху перед загрозою покарання. Правитель не повинен нехтувати навіть найсуворішими покараннями, застосовуючи їх як у воєнний, так і у мирний час. Причому за будь-яку жорстокість володарі не караються, бо знаходяться поза юрисдикцією суду. Сьогодні термін “макіавелізм” застосовується на позначенні аморальної політики.

Н. Макіавеллі зачепив гостру тему, бо не було, і не буде жодного політика, якому б не довелося вибирати між етичними принципами та практичною доцільністю. Погляди мислителя

викликали неоднозначну реакцію; для політичної науки є цікавою, зокрема, позиція Г.Гегеля у дискусії довкола "Володаря". Він запропонував розглядати цей твір не як вираження принципів політики, придатних для усіх часів і народів, а як реакцію на ситуацію, що склалася на той час у Італії. У цьому контексті "Володар", на його думку Г.Гегеля, "істинно велике творіння справжнього політичного Розуму високої благородної спрямованості". Відзначимо, що Г.Гегель також виступав із тезою про сумісність в політиці моралі та війни. Він стверджував, що війна закономірна і необхідна, бо зберігає здорову моральність народів, а тривалий мир призводить до моральної деградації.

Ідею про сумісність моралі та війни розвиває й інший німецький мислитель- Ф.Ніцше. У памфлеті "Генеалогія моралі" він міркує про "благородні раси", які залишили глибокий слід в історії людства. Благородні раси підлягають збереженню та розмноженню, а неблагородні-знищенню. У політиці Ф. Ніцше віддавав перевагу не моралі та праву, а силовим відносинам. Він писав: "... благо війни освячує будь-яку мету. Війна і мужність здійснили більше великих справ, ніж любов до ближнього", "... війна для держави така ж необхідність, як раб для суспільства".

Висновки: Проблемою, яка здавна хвилює філософів і політиків, є співвідношення моралі і політики. Абсолютизація ролі моралі може призвести до безпомічності в досягненні політичних цілей. Абсолютизація політичних підходів може призвести до моральної деградації суспільства. Реалістичнішим є визнання, що політика неминуче мусить визначати межі застосування моралі в тих чи інших ділянках реальної політики; однак без морального виміру політика неможлива, і мораль може змінити на краще засади і зміст політичної поведінки та політичної позиції громадян.

Наук. кер. - асистент Панченко Ю.В.